

O'QITUVCHINING TARBIYACHI SIFTIDAGI MAHORATI

REJA:

1. Tarbiyachilik mahoratining mohiyati.
2. Tarbiyachilik mahoratining tarkibiy qismlari.
3. Tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish va samarali amalga oshirish yo'llari.

Mavzuga oid tayanch iboralar va tushunchalar.

Tarbiyaviy faoliyat, tarbiyachi shaxsi, tarbiyaning tarkibiy qismlari, tarbiyaviy ish rejasi, tarbiyalanganlik darajasi, tarbiyasi «qiyin» bola.

Mavzuga oid muammolar:

O'qituvchi, tarbiyachi, pedagog, murabbiy, ustoz, muallim, sinf rahbari. Har birining kasbiy sifatlarini yozib chiqing. Qaysi birida tarbiyachilik mahorati ustun bo'lishi zarur deb hisoblaysiz? Faoliyatining tarbiyalovchilik mohiyatiga qarab ketma-ketlikda joylashtirib chiqing.

Bilimdon, talabchan, qattiqqo'l, prinsipli, aytganini qiladigan va qildiradigan, so'zidan qaytmaydigan, xato qilmaydigan, agar qilsa ham tan olmaydigan o'qituvchi.

Aqlli, ochiq ko'ngil, sofdil, xushfe'l, mehribon, shirinso'z, g'amxo'r, sodda, har qanday holatda o'quvchiga yon bosadigan o'qituvchi.

Bilimi sayoz, jahldor, tez o'zgaradigan, o'zini yaxshi ko'radigan, obro'talab, ko'ngli nozik, darsni qiziqarli o'tishga harakat qiladigan o'qituvchi.

Qaysi birining qo'lida ta'lim-tarbiya olishni xohlar edingiz?. Fikringizni asoslang.

9-a sinf rahbari juda mukammal tarbiyaviy ish rejasini tuzgan. Lekin uni izchil bajarmaydi. 9-b sinf rahbarining ish rejasi nomigagina tuzilgan. Ammo tez-tez qiziqarli va foydali tadbirlar o'tkazib turadi. 9-v sinfning rahbarida kimdandir ko'chirib olgan ish rejasi bor. Tayinli tarbiyaviy tadbir o'tkazmaydi, lekin hisoboti hammanikidan mukammal. Qaysi sinf rahbarining ishini yuqori baholaysiz?

1-savol bo'yicha darsning maqsadi:

Tarbiyachilik mahoratining o'ziga xos tomonlari, xususiyatlarini talabalar ongiga singdiradi. Tarbiyachi faoliyati yo'nalishlarini dalillaydi. Tarbiyaviy faoliyat yuritishga havas uyg'otish.

O'z shaxsida tarbiyachiga xos xususiyatlarni hosil qilishga yo'naltirish.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Tarbiyachilik mahoratining mohiyatini aytib beradi.
2. Tarbiyachi faoliyatini izohlaydi.
3. Tarbiyachilik qobiliyatini asoslab beradi.
4. Tarbiyaviy ish rejasi mazmunini tahlil qiladi.

1-savol bayoni:

Tarbiyachilik faoliyati bu tashkilotchilik faoliyatidir. Tarbiyachilik mahorati bolalar hayotining tashkilotchisi mahoratining xuddi o'zginasidir. Mahorat—bu maktab o'quvchisini rivojlantiruvchi pedagogik vaziyatlarni tashkil qila olish malakasidir. Bu «o'qituvchi-o'quvchi» juftligi masalalarining bir zumda echilishi emas, balki jamoa va shaxsga tarbiyaviy ta'sir etuvchi jamoa ijodiy faoliyatini tashkil qilishdir.

Mahorat - nazariya va amaliyotning birligidir. Tarbiyachilik mahorati —bu faqat bilim berish emas, balki tarbiya qonuniyatlari, bolalar jamoasi hayotini tashkil qilish qonuniyatlaridan kelib chiqadigan usul va metodlarning amaliyotga ijodiy tatbiqidir. Bilim va unga asoslangan ko'nikma, malakalar- tarbiyachilik mahorati mohiyatining asosidir. Tarbiyachining qobiliyatiga: turli pedagogik vaziyatlarda har bir bola olamida yuz berayotgan jarayonlarni to'g'ri tushunish malakasi; tezda ilg'ash va diqqatni ko'chira olish qobiliyati; ishonch va talabchanlik; bolalar bilan o'ynash qobiliyati; vaziyatni turli tomondan baholay olish qobiliyati; xilma-xil pedagogik faktlardan muhimini ajrata olish qobiliyati; tasodifiy faktlarda muhimlikni ko'ra olish qobiliyati; vaziyatlarda ta'sir etishning turli usullaridan foydalana olish qobiliyati; his-tuyg'u va fikrlarni so'z bilan, mimika va harakatlar

bilan aniq etkaza olish qobiliyati kiradi. SHu bilan birgalikda o'qish, mehnat, sport, badiiy faoliyatlarda bolalar bilan aloqa o'rnata olish qobiliyati; alohida yondosha olish; bolalar tashabbuskorligini o'stira olish qobiliyati; qiyin holatlarda bolalarga yordam bera olish; o'quvchilar bilan doimo maslahatlashish; o'tkazilayotgan tadbirlar yuzasidan bolalarning fikrlarini o'rganish; o'z-o'zini boshqarishning turli shakllaridan unumli foydalanish; har bir o'quvchida ijobiy fazilatlarni ko'ra olish; o'quvchilarni sevimli va sevimsizga bo'lmaslik; o'quvchilarda ularning nuqtai nazarida tura olish qobiliyatlarini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega.

Tarbiyachilik faoliyati bu tashkilotchilik faoliyatidir. Tarbiyachilik mahorati bolalar hayotining tashkilotchisi mahoratining xuddi o'zginasidir. Mahorat—bu maktab o'quvchisini rivojlantiruvchi pedagogik vaziyatlarni tashkil qila olish malakasidir. Bu «o'qituvchi-o'quvchi» juftligi masalalarining bir zumda echilishi emas, balki jamoa va shaxsga tarbiyaviy ta'sir etuvchi jamoa ijodiy faoliyatini tashkil qilishdir.

Mahorat - nazariya va amaliyotning birligidir.

Tarbiyachilik mahorati –bu faqat bilim berish emas, balki tarbiya qonuniyatlari, bolalar jamoasi hayotini tashkil qilish qonuniyatlaridan kelib chiqadigan usul va metodlarning amaliyotga ijodiy tatbiqidir. Bilim va unga asoslangan ko'nikma, malakalar-tarbiyachilik mahorati mohiyatining asosidir. Tarbiyachining qobiliyatiga: turli pedagogik vaziyatlarda har bir bola olamida yuz berayotgan jarayonlarni to'g'ri tushunish malakasi; tezda ilg'ash va diqqatni ko'chira olish qobiliyati; ishonch va talabchanlik; bolalar bilan o'ynash qobiliyati; vaziyatni turli tomondan baholay olish qobiliyati; xilma-xil pedagogik faktlardan muhimini ajrata olish qobiliyati; tasodifiy faktlarda muhimlikni ko'ra olish qobiliyati; vaziyatlarda ta'sir etishning turli usullaridan foydalana olish qobiliyati; his-tuyg'u va fikrlarni so'z bilan, mimika va harakatlar bilan aniq etkaza olish qobiliyati kiradi

Nazorat savollari:

1. Tarbiyachilik mahorati bilan o'qituvchilik mahoratini taqqoslang. O'xshash va farqli tomonlarini ajratib bering.
2. Tarbiyachi faoliyatining xususiyatlarini misollar bilan yozma bayon eting.
3. Tarbiyachilik qobiliyati nimalarni o'z ichiga olishini tekshirib ko'ring.

2-savol bo'yicha darsning maqsadi:

Tarbiyachilik mahoratining tarkibiy qismlarini o'rgatish, yaxlit tizim sifatida ma'lumot berish.

Talabalarda mohir tarbiyachi bo'lish qiziqishini hosil qilish.

Tarbiyachiga xos fazilatlarni egallashga o'rgatish.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Tarbiyachilik mahoratining tarkibiy qismlarini tushuntiradi.
2. Tarbiyachilik mahoratini tashkil etuvchi tizimlarin sharhlab beradi.
3. Ijobiy ta'sir etish prinsiplarini tekshirib ko'radi.

2-savol bayoni:

Pedagogikada tarbiyachilik mahorati butun bir tizim sifatida o'zaro bog'liq uchta tarkibiy qismga bo'linadi: Texnologik, ijtimoiy-psixologik (munosabatlar) va etika.

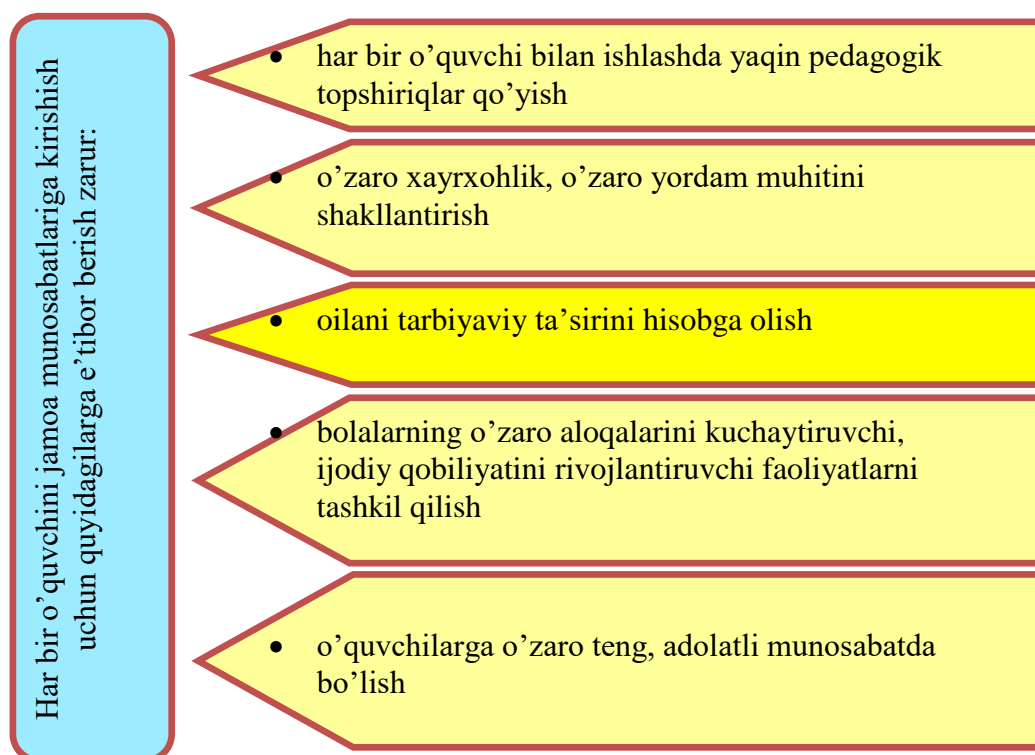
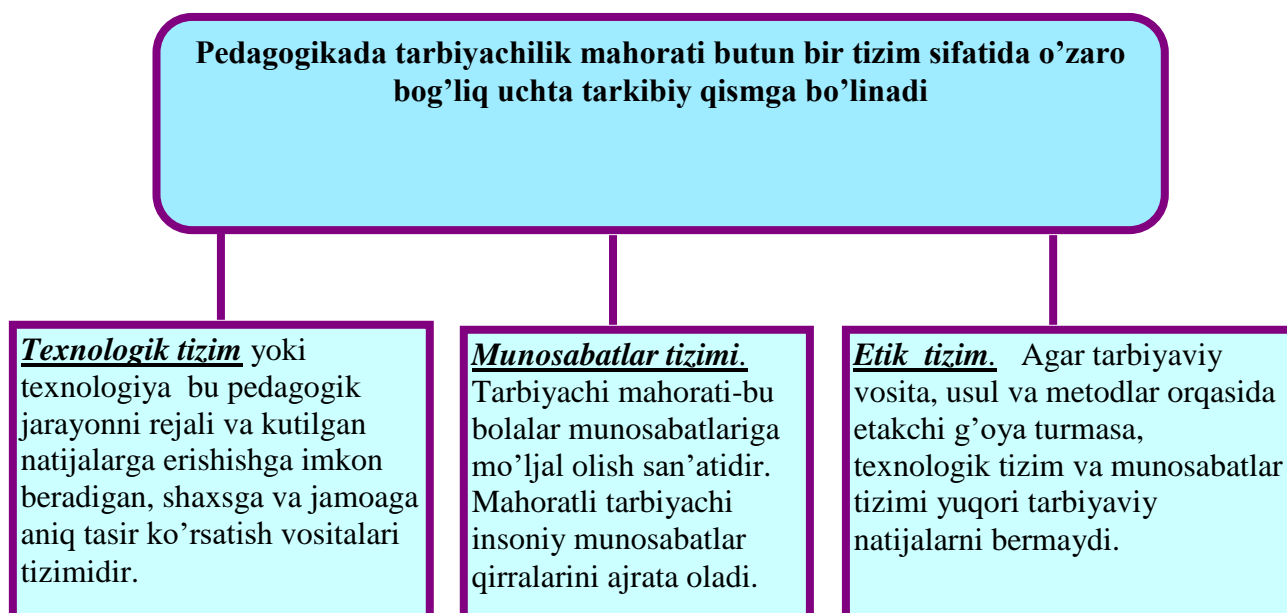
Texnologik tizim yoki texnologiya bu pedagogik jarayonni rejali va kutilgan natijalarga erishishga imkon beradigan, shaxsga va jamoaga aniq tasir ko'rsatish vositalari tizimidir.

Munosabatlar tizimi. Tarbiyachi mahorati-bu bolalar munosabatlariga mo'ljal olish san'atidir. Mahoratli tarbiyachi insoniy munosabatlar qirralarini ajrata oladi. Har bir o'quvchini jamoa munosabatlariga kirishish uchun quyidagilarga e'tibor berish zarur:

- har bir o'quvchi bilan ishlashda yaqin pedagogik topshiriqlar qo'yish;
- o'zaro xayrxohlik, o'zaro yordam muhitini shakllantirish;
- oilani tarbiyaviy ta'sirini hisobga olish;

- bolalarning o'zaro aloqalarini kuchaytiruvchi, ijodiy qobiliyatini rivojlantiruvchi faoliyatlarni tashkil qilish;
- o'quvchilarga o'zaro teng, adolatli munosabatda bo'lish.

Etik tizim. Agar tarbiyaviy vosita, usul va metodlar orqasida etakchi g'oya turmasa, texnologik tizim va munosabatlar tizimi yuqori tarbiyaviy natijalarni bermaydi. Pedagog va jamoa diqqat markazida ijobiy motivlar bo'lishi kerak.

Nazorat savollari:

1. Tarbiyachilik mahoratining tarkibiy qismlarini aytib bering.
2. Tarbiya motivlari pedagogik mahoratning qaysi tarkibiy qismiga kiradi?
3. Pedagogik mahoratni tashkil etuvchi har bir qismga alohida va uzviy bog'langan tizim sifatida izoh bering.
4. Axloqiy yo'nalishdagi suhbatlar rejasini ishlab chiqing. Ularni qaysi sinflarda va qanday tartibda o'tkazishni sharxlab bering.
5. Tarbiyalanuvchilarga ijobiy ta'sir etish tamoyillarini tavsiflang.

3-savol bo'yicha darsning maqsadi:

Talabalarga tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish va samarali o'tkazish haqidagi ma'lumotlarni tushuntirish. Rejalashtirishning tartibini aniq bir sinf misolida bayon etish. Reja tuzish va uni bajarish tarbiya samaradorligini oshirishning asosiy yo'li ekanligini uqtirish hamda kelajakda unga amal qilishga tayyorlash.

Identiv o'quv maqsadlari:

1. Tarbiyaviy ish rejasini o'quv ishlari rejasidan farqlaydi.
2. Tarbiyaviy ish rejasining tuzilish tartibini izohlaydi.
3. O'quvchilarning tarbiyalanganlik darajalarini taqqoslaydi.

3-asosiy savol bayoni:

Ma'lumki, rejalashtirish ijodiy jarayon. SHuning uchun uning u yoki bu shaklini hamma uchun tavsiya etish noo'rindir. Lekin yosh o'qituvchi yaxshi sinf rahbari tomonidan tuzilgan ish rejasining g'oyasini o'ziga namuna qilib olishi mumkin.

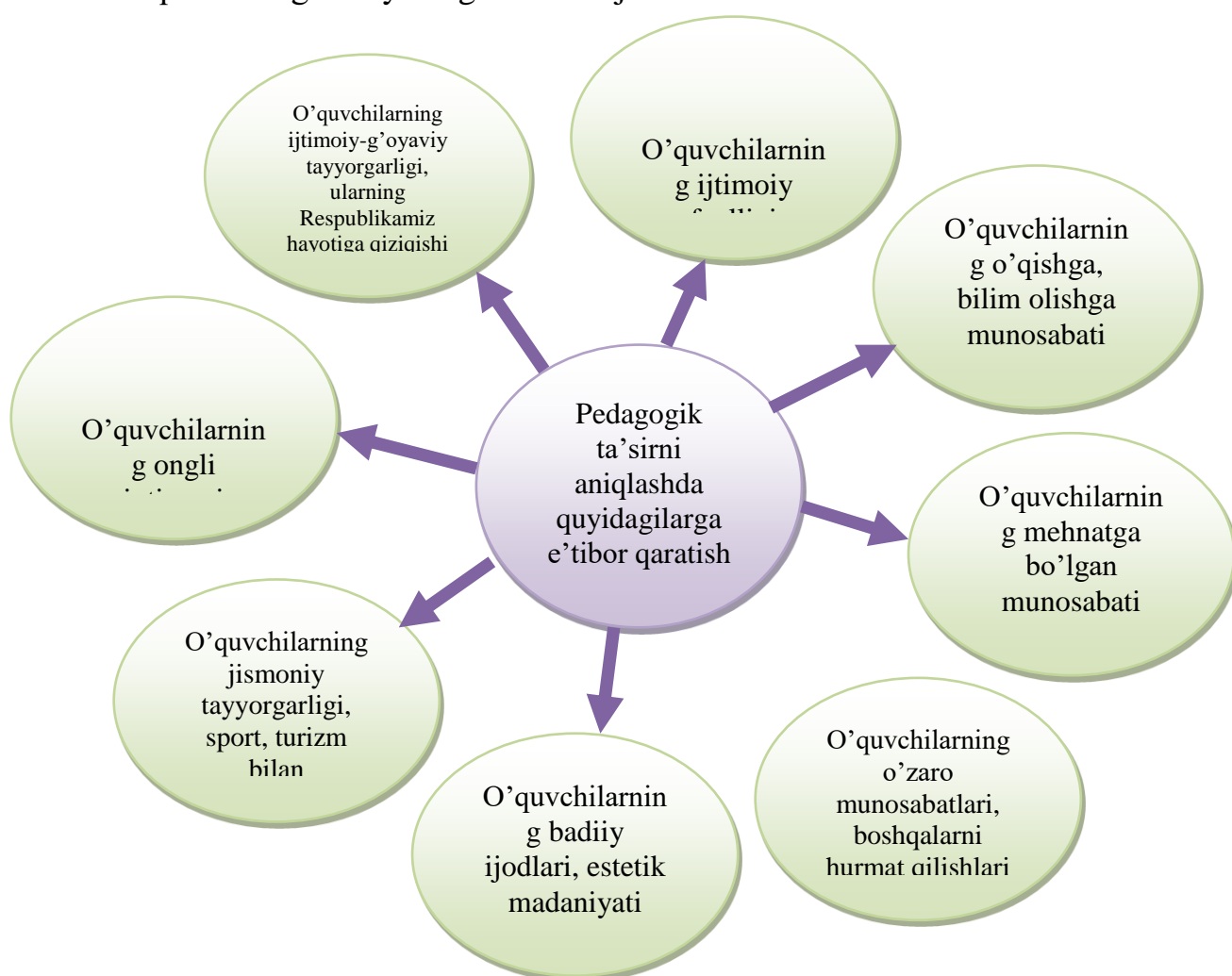
Tarbiyaviy ish rejasida mehnat tarbiyasiga alohida ahamiyat beriladi. Tarbiyachi o'quvchilarning mehnat tarbiyasi tizimini berar ekan, o'quvchilar mehnat mashaqqati, charchoq va hordiq haqida aniq tasavvurga ega bo'lishlarini hisobga olish kerak. Ota-onalar bilan ishlash bo'limida oila, maktab tarbiyasini tavsiflaydigan qisqa yozuvlarda beriladi. Mohir pedagog tarbiyaviy ish rejasiga aniq bir maqsad qo'yadi. Rejani quyidagi tartib asosida tuzish mumkin: nima qilmoq kerak, kim tomonidan, muddati.

Pedagogik ta'sirni aniqlashda quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

1. O'quvchilarning ijtimoiy-g'oyaviy tayyorgarligi, ularning Respublikamiz hayotiga qiziqishi.
2. O'quvchilarning ijtimoiy faolligi.
3. O'quvchilarning o'qishga, bilim olishga munosabati.
4. O'quvchilarning mehnatga bo'lgan munosabati.
5. O'quvchilarning o'zaro munosabatlari, boshqalarni hurmat qilishlari.
6. O'quvchilarning badiiy ijodlari, estetik madaniyati.
7. O'quvchilarning jismoniy tayyorgarligi, sport, turizm bilan shug'ullanishlari.
8. O'quvchilarning ongli intizomi.

Nazorat savollari:

1. Tarbiyaviy ish rejasi, kalendar tematik reja, o'quv mashg'uloti reja matnining o'xshashlik va farqli tomonlarini aniqlang.
2. Tarbiyaviy ish rejasi kim tomonidan tuziladi?
3. Tarbiyaviy ish rejasi qanday tadbirlarni o'z ichiga oladi?
4. O'quvchining tarbiyalanganlik darajasi nima bilan o'lchanadi.

Mavzu bo'yicha echimini kutayotgan ilmiy muammolar:

1. Tarbiya jarayonini texnologiyalashtirishning ilmiy-pedagogik asoslarini ishlab chiqish.
2. Yoshlarning tarbiyalanganlik darajasini aniqlash mezonlarini ilmiy asoslash.

Mustaqil ish topshiriqlari:

1. O'qituvchining, sinf rahbarining, ota-onaning tarbiyachilik faoliyatlarini qiyosiy tahlil etish.
2. Aniq bir sinfga namunali tarbiyaviy ish rejasini tuzish.
3. Bir soatlik tarbiyaviy tadbirning reja matnini tayyorlash.
4. Tarbiyaviy tadbir o'tkazish va tahlil qilish.
5. Bitta o'quvchining tarbiyalanganlik darajasini aniqlash.

Mavzu bo'yicha asosiy xulosalar:

1. Tarbiyachilik mahorati –bu faqat bilim berish emas, balki tarbiya qonuniyatlari, bolalar jamoasi hayotini tashkil qilish qonuniyatlaridan kelib chiqadigan usul va metodlarning amaliyotga ijodiy tatbiqidir.
2. Pedagogikada tarbiyachilik mahorati butun bir tizim sifatida o'zaro bog'liq uchta tarkibiy qismga bulinadi: Texnologik, ijtimoiy-psixologik (munosabatlar) va etika.

Asosiy adabiyotlar:

1. Barkamol avlod orzusi. T., 1998. 12 b.
2. Boldirov N.I. Sinf rahbari. T. «O'qituvchi», 1984. 22-32 betlar
3. Основы педагогического мастерства. Под ред. И.А.Зязюна. М., 1989. 135-145 s.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Marenko I.S. Maktabda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish va boshqarish. T.,1978. 88 b.
2. Shilova M.I. Uchitelyu o vospitannosti shkolnikov. M., «Pedagogika», 1990. 22-40 b.